

КНИГА ПСАЛМІВ

У НОВОМУ ПЕРЕКЛАДІ: ВСТУП

(*BIBLICA, THE INTERNATIONAL BIBLE SOCIETY*)

Новий переклад Книги Псалмів – частина великого проєкту з перекладу Святого Письма українською мовою, що здійснюється починаючи з 2018 року. У рамках цього проєкту вже перекладено Новий Заповіт (видання готується в 2022 році), поетичні книги Біблії (окрім Псалмів, перекладено Книгу Йова, Притчі, Книгу Екклезіаста та Пісню Пісень), ведеться робота над перекладом П'ятикнижжя Мойсеєвого та Книги пророка Ісаї. Запропонований у «Богословських роздумах» переклад Псалмів – перша публікація зі згаданих вище перекладених книг Святого Письма.

Перш ніж ознайомити читача з особливостями нового перекладу Книги Псалмів, коротко згадаємо про Міжнародне Біблійне Товариство, його цілі, завдання, місію. Товариство було засноване 1809 року в Нью-Йорку. Серед засновників варто згадати Генрі Ратгерса (Henry Rutgers) – відомого американського громадського діяча й філантропа, співзасновника Ратгерського Університету (Rutgers University, колишня назва – Queen's College). Основним завданням Товариства є поширення Біблії мовами народів світу, водночас переклад має бути близьким до оригіналу, але представлений простою, зрозумілою мовою. Найбільш відомим проєктом *Biblica* (так називається Міжнародне Біблійне Товариство з 2009 року) є Новий Міжнародний Переклад (*New International Version*), завершений 1984 року. Сьогодні *Biblica* має свої представництва в 55 країнах світу, і віднедавна новий переклад Біблії українською мовою став одним із проєктів *Biblica*.

Отже, почнемо з методології нового перекладу Псалмів. По-перше, підхід, застосований у новому перекладі Псалмів, не можна охарактеризувати в полярних термінах *формальний vs динамічний еквівалент*, запропонованих Ю. Найдою (E. Nida). Наша методологія балансує між цими двома концептами: з одного боку, текст перекладено близько до оригіналу, з урахуванням особливостей синтаксису, стилю, структури паралельного вірша та ретельним пошуком лексичних відповідників з їх послідовним відтворенням в усьому тексті; з іншого боку, ми прагнули максимально адаптувати переклад до норм української мови та уникнути згубного буквалізму. У цілому, такий підхід близький до того, який було застосовано при створенні згаданого англомовного перекладу *New International Version* (NIV).

Це завдання було непростим з огляду на різницю між морфологічними структурами мови оригіналу та мови перекладу, на різні типи синтаксичної будови (у давньоєврейській домінує паратактичний тип, тоді як в українській – гіпотактичний), а також на деякі проблеми текстологічного плану (варіативність передачі деяких фрагментів у різних рукописах).

У плані адаптації тексту перекладу важливим для нашої роботи був концепт різних *типів перекладу* та *зсувів* граматичного й синтаксичного характеру (*types*

and shifts of translation), розроблений Дж. Кетфордом (J. Catford). Застосування цієї методології було особливо важливим з огляду на складність перекладу поетичного тексту, оскільки давньоєврейська поезія є синтаксично-орієнтованою (семантичний та синтаксичний паралелізм), а між синтаксисом мови оригіналу та мови перекладу існують помітні відмінності. До того ж, морфосинтаксис давньоєврейської мови передбачає й особливий тип *когезії* (зв'язності) тексту: розгалужена система *дейктичних* засобів (вказівних та присвійних займенників), що забезпечує зв'язування тексту в цілісну структуру, створює можливість для численних *elipses* (пропусків слів), що іноді призводить до втрати чіткої кореляції між дейктичним елементом та його антецедентом. Буквальний переклад українською спричинив би чимало труднощів у сприйманні тексту, тому в таких випадках до перекладу було додано необхідні для кращого розуміння слова (вони виділені *курсивом* як додаткові).

Так само, ідучи за принципом адекватності, ми іноді вдавалися до синтаксичних трансформацій перш за все там, де буквальне відтворення інфінітивних чи дієприкметникових конструкцій в структурі складних речень призвело б до формування невластивих українській мові й складних для сприймання речень. При цьому ми намагалися зберігати актуальне членування речення (враховуючи й емпатичні структури).

Щодо пояснень значення деяких складних для перекладу давньоєврейських слів, ми подавали коментарі у виносках, уникаючи при цьому складної лінгвістичної транскрипції, а використовуючи натомість лише транслітерацію кирилицею.

У цілому наша перекладацька методологія орієнтована на пошук еквівалентів – лексичних, граматичних, синтаксичних – у мові перекладу при збереженні оригінального стилю та особливостей фразеології. Щодо останньої тези, ми намагалися зберегти давньоєврейські фразеологічні одиниці там, де вони звучать зрозуміло для українського читача, і відтворити їх за принципом аналогії у тих випадках, де механічний дослівний переклад не мав би жодного сенсу. Такий підхід мав запобігти повній лінгвокультурній асиміляції біблійного тексту, втраті біблійною поезією свого самобутнього колориту й унікальних історичних конотацій. Тому нами було обрано саме принцип адекватного (не механічно-буквального, і zarazом не загально-смыслового) перекладу, який зберіг би для читача відчуття «іншості» й водночас був би йому цілком зрозумілим (Г. Кочур).

Цей же принцип було застосовано до відтворення віршової структури Псалмів: семантичний і синтаксичний паралелізм було передано ще й візуально, завдяки набору структурних маркерів (рядків різних рівнів), що надаються програмою *Paratext* (версія 9). У випадку ж появи в деяких Псалмах акровірша або гри слів, відтворити ці засоби в перекладі було майже неможливо, тому про вживання цих особливих форм ми давали пояснення в примітках. В одному випадку (Пс. 118) оригінальний поділ тексту на блоки за акронімічним принципом було відтворено з позначенням початкової букви кожного рядка (*Алеф* א, *Бет* ב та ін.).

Щодо методології роботи з текстом мовою оригіналу, варто відзначити кілька важливих моментів. Переклад було зроблено з критичного видання масоретського тексту Старого Завіту *Biblia Hebraica Stuttgartensia* (ВН⁴), в основі якого лежить

Ленінградський Кодекс (*Codex Leningradensis*) із критичним апаратом, що містить варіанти читання тексту в різних рукописах. Однією з переваг цього видання є наявність критичного апарату, що містить посилання на розбіжності в давньоєврейських рукописах Книги Псалмів. Утім, у процесі перекладу ми не обмежувалися лише цим виданням, але також задіяли фрагменти давньоєврейського тексту з Рукописів Мертвого моря (1QPs^{a-c}, 2QPs, 5QPs, 6QpapPs, 8QPs, 11QPs^{a-e}) й Септуагінту (*LXX Rahfs' edition*). Робота з альтернативними варіантами читання тексту Псалмів була пов'язана насамперед із тими випадками, коли масоретська традиція передає текст неясно й переклад потребує реконструкції оригіналу.

Хоча такі випадки були порівняно нечисленними, для їх розв'язання ми використовували метод реконструкції тексту-*Vorlage* на основі зіставлення варіантів давньоєврейських рукописів різних традицій (включаючи як прото-масоретську, так і альтернативні традиції, відомі з біблійних Рукописів Мертвого моря) та аналізу *Vorlage* стародавніх перекладів. В останньому випадку було також залучено сирійський переклад Псалмів (Пешитта, *The Leiden Peshitta*). Утім, ми намагалися не обтяжувати текст коментарями текстологічного характеру (у виносках), тому ремарки, що стосуються розбіжностей у рукописах чи варіантів перекладу, трапляються в нашому перекладі порівняно нечасто.

Щодо лексичного аспекту перекладу, тут варто відзначити принцип роботи з рідкісними словами (*hapax legomena*) або тими словами, значення яких відоме, але вони з'являються в незвичному чи неочікуваному контексті. У цьому випадку ми зверталися не лише до найбільш авторитетних словників давньоєврейської мови, але й до новітніх здобутків у галузі давньої семітської філології. Зокрема це стосується деяких запозичень з угарітської та аккадської мов у лексиці Псалмів, що були розглянуті в деяких нещодавніх дослідженнях.

На завершення відзначимо, що пропонуваній читацькій увазі новий переклад було здійснено на Теологічному факультеті Університету Мартіна Лютера в Галле-Віттенберзі (Martin-Luther-Universität Halle-Wittenberg, Theologische Fakultät) доктором філологічних наук Дмитром Цоліним, літературна редакція українського тексту – Емілія Дроздек та Лора Динту, загальне редагування – Джим Кортер (Jim Courter). Усі права належать Biblica, The International Bible Society (<https://www.biblica.com/>).

Пропонуючи новий переклад Книги Псалмів українському читачеві, сподіваємося отримати відгуки: ми будемо вдячні за будь-які побажання та зауваження.

Др. Дмитро Цолін
Університет Мартіна Лютера в Галле-Віттенберзі